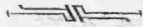

ΑΙΒΗΡΤΙ ΓΗΥΜΒ

Η ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΤΣΑΚΩΝΩΝ.

Ἦδη υπολείπεται ἡμῖν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου λαοῦ. Ἐκ τῶν παρακεκινδυνευμένων τὸ πλεῖστον καὶ μὴ βαδίων ἐρμηνειῶν¹ ἢ τοῦ Δέφφνερ ἐξέτασις εἶναι ἡ λογιωτέρα καὶ ἐμβριθεστέρα, ταύτην δὲ καὶ μόνην δέον καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξετάσωμεν, διότι ὁ Δέφφνερ κριτικῶς ἐξήλεγε τὰς ἀρχαιοτέρας γνώμας. Ἀλλῶς τε ὁ Δέφφνερ δὲν παρεδέχθη ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι σλαβικόν, καὶ δικαίως, ὡς ἐγὼ φρονῶ, διότι οὐδεὶς, καθόσον γινώσκω, ἐπειράθη σπουδαίως νὰ ὑποδείξη κατάλληλον σλαβικὸν-ὄνομα λαοῦ². Πρὸ μικροῦ καὶ πάλιν ἀπεπειράθησαν τινες νὰ συσχετίσωσι τὴν λέξιν Τσάκωνες μετὰ τῆς Λάκωνες, ὡς ἐπραξαν ἦδη τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ καὶ ὡς μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἐγένετο τοῦτο³. Ἡ τοῦ λ εἰς τὴν μετατροπὴν φυσικῶς ἀποκλείεται. Πιθανωτάτη φαίνεται ἡ ἐξήγησις τοῦ Δέφφνερ, ἐτυμολογοῦντος ἐκ τοῦ τ(οῦ)ς (Λ)άκωνες=τς'άκωνες. Τοιαύτη ἀρθρῶν καὶ ὀνομάτων λαῶν συγχώνευσις οὐδὲν τὸ ἐκπληκτικὸν ἐνέχει· πρὸς τούτοις δὲ ἡ συκοπὴ τοῦ λ πρὸ τῶν διχρόνων φωνηέντων εἶναι γνωστοτάτη ἐν τῇ τσακωνικῇ (Deville S. 82, Οἰκονόμος S. 13, Deffner Gr. S. 105). Ἀλλ' ὁ Δέφφνερ δὲν ὑπερέβη πάσας τὰς δυσχερείας τῆς ἐρμηνείας. Καὶ πράγματι συμπίπτει ἡ ἐρμηνεία αὕτη μετὰ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ὀνόματος γνωστοῦ ὑπὸ τὴν μορφήν Τσάκωνες ἀπὸ τοῦ Π' αἰῶνος, ὡς Τσέκωνες δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ι'· Ἡ ἐρμηνεία αὕτη προὔποτιθησι δύο τινά, ἥτοι ὅτι, α') ἡ συκοπὴ τοῦ λ καὶ δ') τὸ ὑπὸ τὴν μορφήν τσ ἀρθρον ἀνάγονται τούλαχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὸ ὄνομα ἀναφέρεται, τοῦθ' ὕπερ ὁ Δέφφνερ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ συκοπὴ τοῦ λ δὲν ἀνέκει τῇ διαλέκτῳ τῆς Καστανίτσας, ἀλλὰ κατ' ἐμὴν γνώμην τοῦτο οὐδὲν ἐναντίον τῆς ἀρχαιότητος τοῦ σχηματισμοῦ ἀποδεικνύει, διότι ἡ διάλεκτος αὕτη εἶναι μᾶλλον συγγενὴς τῇ νεοελληνικῇ, ἥτοι ἰσχυρῶς ἐπηρεάσθη ὑπὸ ταύτης. Ἡ συκοπὴ τοῦ λ δὲν εἶναι κατὰ τὸν Χατζιδάκην (Εἰσαγ. S. 8) ἀρχαία, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει εἶναι μεταγενεστέρα τῆς (βεβαίως λακωνικῆς) μετατροπῆς τοῦ ε εἰς ι (Χατζιδάκην S. 9),

¹) Ἰδε ἀριθ. 40 σελ. 794—795.

1) Παρὰ Goar zu Kodinus ed. B. S. 247. Κοραῖ, Οἰκονόμος παρὰ τῷ Mullach 104. Rofs Reisen und Reiserouten im Pelop. 166, anders Königsreisen II, 19. Dieffenbach Hall. Allg. Lit. Z. 1843 Erg S. 146. Mullach S. 104. Βυζαντινῶν Λεξικῶν ἐν λ. τζακίτζω. Bursian Geogr II 133 Deville S. 68 f. (πρὸς δὲ Comparetti KZ. XVIII 148). Spratt Travels and Researches in Crete I 356. B. Schmidt a. a. O. S. 12. Deffner Monatsber. d. Berl. Ak. 1875 S. 16 ff. (καὶ Archiv 8).

2) Ἡ παρὰ τῷ Σαφάρικ (Α', 229 f) παρατήρησις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ὑπόδειξις,

3) Ἐπ' ἐσχάτων παρὰ G Meyer Essais I 104.

καὶ δὴ καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Δέφφνερ (Gramm. S. 104) ἀναφερομένης μετατροπῆς τοῦ λ εἰς ρ καὶ τῆς καταλήξεως ος εἰς ε (Χατζιδάκην Σ. 8). Ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἡ συγχώνευσις τῶν φωνηέντων δὲν εἶναι τόσον νέα, ὅσον φαίνεται ἀποδεχόμενος ὁ Χατζιδάκης· καὶ συνηγορεῖ μὲν ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης (Deffner Gramm. 162) ἢ ἐν ταῖς λέξεσι κώπανα = κωλόπανα, σκαρίτσι (Οἰκ) = σκολαρίκι, θᾶσα = θάλασσα καὶ ἄλλαις γενομένῃ συγχώνευσιν, πρὸ παντὸς ὅμως αἰ ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς παραληφθεῖσαι λέξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν κανόνα τοῦτον. Πρὸβλ. π.χ. λ ἄθ ο = λάθος, λα σ π η, ὁ λό χ ρ ο σε, λο γ ι σ μ ὁ, καὶ ᾶ. Αἱ εἰς τὴν τσακωνικὴν εἰσχωρήσασαι ξενικαὶ λέξεις ἐπιτρέπουσιν ἀκριβεστέραν πῶς ἐρμηνεῖαν· αἱ λατινικαὶ καὶ αἱ τῆς χυδαίας λατινικῆς λέξεις παρουσιάζουσι τὴν συκοπὴν τοῦ λ: ἀ μ ν ἰ (Οἰκ.), πρὸβλ. λαμνίον Σοφ., ἐκ τοῦ λατινικοῦ lamina, δ ζ ε α = κέλλα, λατινιστὶ cella, κα β ε ἀ ρ ι = καβαλλάριος (παρὰ Προκοπίῳ καὶ Εὐαγρίῳ) μ ἄ γ ο υ α (ἐνικὸς μ ἄ γ ο υ λ ε Οἰκ.) = μάγουλα, ἐκ τοῦ λατ. κατὰ G. Meyer, μ ο υ ἄ ρ ι = μουλάρι mulus (μ ω λ ἄ ρ ι ο ν παρὰ Πορφυρογεννήτῳ), σέ α (Οἰκ.) sella (σέλλα παρὰ Λυδῶ), σ κ ἄ, λατ. scala, ἐξ οὔ σ κ α ο ὐ κ χ ο υ = σκαλῶν (τὴν λέξιν γινώσκει καὶ αὐτὸς ὁ Πορφυρογέννητος), σ κ ο υ τ ἔ α λατ. scutella, ἀ φ ρ ῖ α (Deffner Gram. 106) εἶτε ἐκ τοῦ λατ. laurea (Comparetti KZ XVIII 142) ἢ ἐκ τοῦ λάφην = δάφην Ἡσυχ. (G. Meyer Türk. Stud. 129), ἀ ζ ο ῦ ρ ι = λαζούρι (Οἰκ. εἶναι λέξις ἀρχαία περσική, Κοραῖς Δ' 275). Ἀλλ' αἱ λέξεις (τσακ.) λό γ γ ο = ἀρχ. ἐλλ. λόγγος = δάδος (ἦδη παρὰ τῷ Κεδρηνῷ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα) = σλαβ. lagu (Miklosich Sitz-Ber der Wiener Akad LXIII S. 348), λ α λ ο ὐ δ σ α = λουλούδι (Πελοπ. λελοῦδι κατὰ τὸ λεξ. τοῦ Βυζαντίου) ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ l'ul'e (G. Meyer Alb. Wh. s. v.) καὶ ἀ λ ἄ ρ γ α, ἀ λ α ρ γ υ ν ἔ, ἀ λ α ρ γ ι ἔ γ γ ο υ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ largo(alla larga), κ ο λ ὄ ν α (ἰταλ. colonna), συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι ὁ κανὼν τῆς συκοπῆς τοῦ λ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, πιθανῶς δὲ καὶ πρὸ τοῦ ὑψίστου σημείου τῆς ἀλβανικῆς καὶ ἰταλικῆς ἐπιρροῆς (ΙΕ' αἰών), πιθανῶς δὲ καὶ πρὸ τοῦ πλήρους ἐξελληνισμοῦ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Σλαύων (Ι'—ΙΒ' αἶων) ἀπόλεσε τὴν ἰσχύν αὐτοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατ' ἐμὲ τοῦτο οὐδόλως κωλύει τὸ νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ἀπώλειαν τοῦ λ τοσοῦτον ἀρχαίαν (Ι' αἶων) ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ Ἄκωνες προέκυψε ἐκ τοῦ Λάκωνες.

Μένει ἦδη τὸ τσ. Ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἡ ἐρμηνεία τοῦ Δέφφνερ· μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ὑπὸ τὴν μορφήν τσ ἀρθρον εἶναι ἀποδεδειγμένη μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος (Ψυχῶν Essais I 151), ἄξιον ἀπορίας εἶναι πῶς ἡ σύμμερον λαλομένη τσακωνικὴ καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος οὐδόλως ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ τύπου τούτου τοῦ ἀρθρου. Οὕτως ἡ ἐρμηνεία τοῦ Δέφφνερ, ἥτοι ἡ παραγωγὴ του τσ ἐκ τοῦ τ ο ὐ ς εἶναι ἀδόκιμος. Καὶ ὅμως δυσχερὲς φαίνεται μοι τὸ ν' ἀπορρίψω τούτου ἕνεκα κατ' ἀρχὴν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Δέφφνερ.

Προτείνω δύο ἐτέρας ἐτυμολογίας, οὐχὶ τόσον διότι θεωρῶ ταύτας βεβαιωτέρας, ὅσον διότι οὕτω θά

προκαλέσω έτερας όρθότερας: ήτοι ή τώ (εί)ς 'Ακωνία (ν) ήτοι Σακωνία μετεγράπη εις Τσακωνία, ώς τώ κοσσύμβα εις κουτσούμβα, τώ σέρβουλον τσέρβουλε (Deville S. 85.69), είτε τώ Τσακωνία προέκυψεν εκ τού ό εξ 'Ακωνία (ς), μετατραπέντος κατά τούς κανόνας τής τσακωνικής προφοράς τού ξ εις τώ (Deffner 117 f). ό (έ) τσακωνία (ς), εξ ου βραδύτερον έσχηματίσθη τώ Τσακωνία και [τώ Τσάκωνες.

Αί προτάσεις μου αὐται είναι ίσως, ώς ελέχθη, λίαν τολμηραί υπόθεσεις, άλλ' ουδεμίαν έτεραν έγίνωσκον, ήτις νά ήδύνατο εξενεχθῆ μετά πλείονος δικαιολογίας.

Δέν θα ήτο όμως τόσον δυσχερής ή συσχέτισις τού τύπου Τσέκωνες (άν διεσώθη ακριβώς παρα Κωνσταντίνω τῷ Πορφυρογεννήτῳ) μετά τού Τσάκωνες. Έπειράθην ήδη (IF II 88) ν' άποδώσω εις προγενέστεραν έποχίν τής νεοελληνικής (τής Κοινῆς) τήν μετατροπήν τού άτόνου α εις ε μετά τώ θ και τώ λ. Κατά ταῦτα λίαν ένωρίς παρα τόν τύπον Λάκωνες έσχηματίσθησαν οι τύποι Λεκώνων Λεκωνία: ό τύπος όμως ουτος φαίνεται ότι υπῆρξεν όλίγον βίωσιμος: έν πάσῃ όμως περιπτώσει εκ τού Λέκωνες έσχηματίσθη πιθανώς (κατά τώ "Ακωνες) "Εκωνες δυνάμενον νά θεωρηθῆ ως βάσις τού υπό τού Πορφυρογεννήτου Τσέκωνες.

Αν όμως αί δυσχέρειαι τού όνόματος δέν ήρθισαν είσέτι, τούτο ουδέν αντίλεγει κατά τής υπό πάσαν έποψιν βασιμωτάτης γνώμης, καθ' ήν οι Τσάκωνες κατάγονται εξ Έλλήνων, ή δέ χώρα αὐτῶν δέν έπρεπε νά στιγματισθῆ έν τῷ χάρτη τού Φίλιππων ως «σλαυική».

Έν Φρειβούργῃ κατά Σεπτέμβριον 1893.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΝ ΜΟΝΑΙΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.

Τοιαῦτα τινά Χρονικά σημειώματα εξέδοτο άλλοτο έν τῇ «Νεολόγου Έβδομαδιαία Έπιθεωρήσει» ταύτη και ό κ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος: φρονούντες δέ και ήμεεις μετ' αὐτοῦ ότι πλείστη χρήσιμος ὕλη εύρεθήσεται έν αὐτοῖς πρός επικουρόμησιν τής κατά χώρας ιστορίας, δημοσιεύομεν ένταῦθα ὅσα ή μόνοι ήδυνήθημεν νά συλλέξωμεν έν διαφόροις περιοδοείαις, ή αξιόπιστοι άλλοι γνώριμοι μζς άπέστειλον.

1. Εἰς 'Οσδίαν.

Υπό τώ όρος Μίχλα, ὅπερ έστίν ή έσχατιά τού ὄρους Λαμπαρίτσα, πρός δυσμάς, κείται εις τήν ὑπώρειαν τώ χωρίον 'Οσδίαν εκ 30 οικογενειῶν συγκείμενον, κατωτέρω δέ τούτου ήμίσειαν ὠραν επί βράχου πετρῶδους, άποτέμου και ὕψηλοῦ κατά τήν νοτιοδυτικὴν πλευράν τήν ὑπερθεν τού ποταμοῦ Κλαμαζ

(Θυμίδος), ή παλαιά 'Οσδίνα, τώ παληχώρι λεγόμενον υπό τών πέριξ.

Ένταῦθα πρός τούς έν έρειπίοις πλείστοις οικήμασι διατηρεῖται είσέτι πελασγικόν φρούριον με άκρόπολιν, μεταξύ δέ τών κυμάτων σώζονται και αί εκκλησίαι Παναγία και "Άγιος Ταξιάρχης. Η Παναγία έχει πλείστας άγιογραφίας εις τούς τοίχους και μικρόν τέμπλον βερνικωμένον: έξωθεν δ' αὐτῆς επί τής ΒΑ πλευρῆς εὔρον τήν εξῆς χρονολογίαν διά κεράμων:

ΕΤΟ ΔΡΙΗ

άνωθεν δέ τού ιεροῦ βήματος επί τής ΒΑ πλευρῆς διά κεράμων επίσης τās εξῆς δύο σειράς:

Η
ΙΩΠΕΤΡΟΥΡΑΡ...

ΕΤΟ ΔΡΙ ΠΠΑΓΓΑΛΑΝΕ.

Υποτιθέασιν οι κάτοικοι τής Νέας 'Οσδίνας ότι ό μὲν Πέτρος Ραράς ήν ό Πρωτομάστορας έν τῇ άνεγέρσει τής εκκλησίας, ό δέ Παπᾶ Γαλανός, τού δευτέρου στίχου ήν ό κτήτωρ, τούτου δέ δεικνῦσι και τήν οικίαν παρακειμένην.

Έντός τού ναοῦ είσιν άνωθεν τής ΝΑ πύλης τῶ εξῆς διά μελάνης, κατεστραμμένα όμως έν τῷ μέσῳ ένεκα τών εισρεόντων ὕδῆτων τής βροχῆς εκ φεγγίτου τινός:

† ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ Κ, ΠΑΝΣΕ... ΧΕ Σ...
ΠΑΝΤΕΣ 'ΟΙΚΟΣ Γ'ΑΡ Θ'ΟΥ' Κ,
ΠΡΟΣΕΥΧΗ... ΣΣΛΘΗΜΝΣ... Ν
ΚΑΚΩΝ ΕΝΘΑΔΕ Κ, ΛΑΡΗΑ... ΣΥΜΟΝΟΚΟΥ
Κ, ΑΥ'ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΜΑΡΗΑΣ ΚΕΛ...
ΠΟΥ ΚΕ ΕΞΟΔΟΥ ΠΑΠΑ
ΓΑΛΑΝΟΥ' ΚΕ Ν ΜΗΡΤΗΡ ΑΥΤΟΥ
ΕΝΓΟ... ΟΝΑΕ ΑΝΘΕΝΤΟΣ
ΚΕ ΔΕΟΠΩΤΟΥ ΚΗΡΗΩΚΗ'ΟΥ ΠΟ...
ΕΤΕΛΗΘ'ΘΗ ΜΗΝΗ' ΑΝΓΟΥΣΟΥ Κ'...

Είσι δέ τῶ κεφαλαία ταῦτα γράμματα ποικιλοτρόπως συμπεπλεγμένα και τούτου ένεκα μάλλον δυσκόλως άναγινωσκόμενα, έχουνσι δέ σπουδαιότητα ουκ ὀλίγην, καθότι έν αὐτοῖς άγνωστος ήμῖν άναφέρεται έπίσκοπος αὐθέντης και δεσπότης Κδρ 'Ιωανίκιος πιθανώς, επί τής έποχῆς τού ὁποίου ιστορήθη ό ναός.

'Αλλ' ή άρχαιότερα εκκλησία, ήτις και Βυζαντινή φαίνεται, έστίν ή έν μέσῳ επίσης οικίῶν κειμένη κάτωθεν τής Παναγίας και έπ' όνόματι τού 'Αρχιστρατήγου Μιχαήλ φερομένη, ό 'Αγ. Ταξιάρχης. Έπί τής ΒΑ αὐτῆς πλευρῆς έξωθεν τού ιεροῦ βήματος διά κεράμων είσι τῶ εξῆς:

ΕΤ Ζ ΠΕ

έσωθεν δέ ὑπεράνω τής ΝΑ πύλης μακρά έστίν έπιγραφή άπεσθεσμένη κατά τās αρχάς τών γραμμῶν και με κ-